

dr Olga Miriam Przybyłowicz

Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk

Ośrodek Historii Kultury Materialnej Średniowiecza i Czasów Nowożytnych

<https://orcid.org/0000-0003-3422-550X>

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Olga Miriam Przybyłowicz (publikacje podpisuję: Olga Miriam Przybyłowicz)

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

□ 1996: magisterium „Żony króla Władysława Jagiełły. Rola królowej w polityce i kulturze Polski przełomu XIV i XV wieku” (napisane pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Koczerskiej, recenzent: prof. dr hab. Henryk Samsonowicz; w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego).

□ 2009: doktorat „Klasztory klarysek w Polsce (XIII – XVI w.)” napisany pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Koczerskiej w Instytucie Historycznym obroniony na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

□ od 01.05. 1997 do 30.04.2005 r. – IAE PAN na stanowisku: asystent

□ od 01.05.2005 do 04.10. 2007 r. – IAE PAN na stanowisku: historyk

□ od 05.10.2007 do 31.01.2016 r. – IAE PAN na stanowisku: adiunkt

□ od 01.02.2016 r. do obecnej chwili – IAE PAN na stanowisku: historyk

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Najważniejszym osiągnięciem badawczym, w myśl powyższej ustawy, które stanowi istotny wkład w rozwój nauki, są publikacje (mój wkład autorski to 100%) wchodzące w skład zagadnienia:

„Klasztor klarysek w Gnieźnie w epoce nowożytnej: organizacja, gospodarka, realia egzystencji”, obejmujące: monografię źródłową: *Inwentarze dóbr ziemskich klasztoru klarysek w Gnieźnie (koniec XVI–XVII w.)*, Warszawa 2024 wydaną przez Wydawnictwo IAE PAN, przy współfinansowaniu Fundacji Lanckorońskich oraz dziewięć artykułów powiązanych tematycznie z tą publikacją.

Wprowadzenie do problematyki

Osiągnięcie jest efektem ponad 15-letniej kwerendy w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie (AAG), w którym zachowały się unikatowe archiwalia po skasowanym decyzją władz pruskich w styczniu roku 1837 r. konwencie klarysek w Gnieźnie. Egzystencja klauzurowej wspólnoty – jednego z sześciu powstałych w średniowieczu na ziemiach polskich i Śląsku klasztorów klarysek (czyli II zakonu franciszkańskiego) trwała w tym miejscu ponad 500 lat. Zamysł fundacji należy wiązać z parą książęcą: Bolesławem Pobożnym i jego żoną Jolentą, młodszą siostrą Kingi założycielką klasztoru klarysek w Starym Sączu (1280), choć faktyczne udokumentowane uposażenie dobrami nastąpiło w 1284 r. przez księcia wielkopolskiego Przemysła II, bratanka Bolesława Pobożnego. Mimo długiego trwania klasztor nie doczekał się monografii, ani większego zainteresowania badaczy. Wymienić tu należy jedynie artykuł A. Szulc poświęcony konwentowi w średniowieczu oraz prozopograficzne dane zgromadzone przez M. Borkowską (*Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 1: *Polska Zachodnia i Północna*, Warszawa 2004, Gniezno s. 21-38), która korzystała z jednego rękopiśmiennego źródła przechowywanego w AAG zawierającego katalogi sióstr zmarłych i profesowanych (ZKG 3). Archiwalia klarysek przechowywane w tej instytucji są rozproszone i znajdują się w kilku zespołach i jednostkach. Całość obejmuje oryginalne pergaminowe dyplomy średniowieczne i papierowe dokumenty nowożytne, w tym przywileje władców wystawiane dla klasztoru, z okresu XVI-XIX wieku (158 wystawił konwent) oraz zbiory rękopiśmienne. Są to: kodeksy liturgiczne (pięć), w tym piętnastowieczny iluminowany antyfonarz, akta luźne (2500 akt, ok. 4000 kart), rękopisy gospodarczo-rachunkowe (20), prawno-normatywne (dwa) oraz niezwykle

oryginalny manuskrypt reprezentujący znany w piśmiennictwie zakonnym epoki nowożytnej przekaz łączący kilka rodzajów narracji (kopiariusz, księga profesji, księga zgonów, kronika) zatytułowany: „Księgi wszystkich spraw konwentu gnieźnieńskiego zakonu S. Klary. To jest katalog wszystkich sióstr zakonnych w tym klasztorze od pamięci ludzkiej profesowanych żywych i zmarłych. Przytem inwentarz wszystkich dóbr prowentów także i przywilejów tegoż klasztoru za urzędu wielebnej w Chrystusie panny, panny Doroty Bromierskiej, na ten czas ksieniej tegoż klasztoru (acz niegodnej) uczynione, i pilnie pisane w roku pańskim tysiąc sześćset i dziewiątym 1609” (ZKG 3). Na karty tego 802–stronnicowego rękopisu wciągnięto różnorodne dokumenty, informacje, dane o wspólnocie (katalog sióstr przyjmowanych i zmarłych, elekcje ksień) oraz kilkanaście inwentarzy dóbr ziemskich i miejskich klasztoru. Najliczniejsza grupa archiwaliów to rękopisy gospodarczo-rachunkowe. Stanowi ją: dziesięć ksiąg expensów i\lub perceptów konwentu począwszy od najstarszego z 1613 r. (tylko rejestr wydatków) oraz dziewięć ksiąg/poszytów z drugiej połowy XVIII w., będących rozliczeniami rządców dóbr z konwentem. oraz najstarszy regestr czynszów i poddanych z 1593 r. W AAG znajdują się także Akta Konsystorza Generalnego dotyczące kasaty klasztoru, „panien franciszkanek” w Gnieźnie, a także księga zawierająca dokumentację związaną z podjęciem starań o beatyfikację księżnej Jolenty (“Processus in Causa Canonisationis Jolendae 1776”).

Cel powstania osiągnięcia i jego znaczenie

Celem osiągnięcia naukowego, o którym mowa powyżej, była analiza wybranych źródeł pozwalająca na ukazania różnorodnych aspektów funkcjonowania i organizacji wspólnoty, gospodarki oraz realiów życia w klasztorze klarysek i ich poddanych w epoce nowożytnej oraz wprowadzenie do obiegu naukowego unikatowych źródeł.

Taka metodologia i podejście badawcze pozwoliło to na poszerzenie wiedzy na temat klauzurowego klasztoru klarysek w Gnieźnie, życia monastycznego w Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej, ale również na dostarczenie danych do badań ekonomicznych i społecznych w skali makro. Zachowane źródła, w tym przygotowane do edycji w monografii, umożliwiają analizę różnorodnych zagadnień gospodarczych (struktura produkcji/hodowli, infrastruktura przemysłowa w dobrach – młyny, piły), społecznych, kulturowych. Dostarczają również nowych informacji o skutkach ekonomicznych potopu szwedzkiego dla gospodarki kraju – Wielkopolski. Umożliwiają poszerzenie problematyki badań nad zagadnieniami z historii społecznej Rzeczypospolitej XVI-XVIII stulecia (m.in. gęstość zaludnienia wsi, zjawisko ich wyludniania,

zróźnicowanie kategorii poddanych klasztoru, pozycja sołtysów). Tym samym dzieje klasztoru – mikrohistoria prezentowane na podstawie analizy unikatowych źródeł dostarczają danych do badań makrohistorycznych, co pozwala na rozszerzenie i weryfikację stanu wiedzy m.in. na temat organizacji życia w konwentach oraz gospodarki klasztornej, a także skali zniszczeń ziem polskim w potopie szwedzkim.

Książka *Inwentarze dóbr ziemskich klasztoru klarysek w Gnieźnie (koniec XVI–XVII w.)* obejmuje nie tylko edycję 11 inwentarzy majątności wiejskich i miejskich konwentu w Gnieźnie, ale prezentuje szerokie tło-historyczno-źródłowe. Najstarszy z nich: „Regestrum censuum de bonis monialium Sanctae Clarae Gnesnensis 1593” stanowi osobny poszyt, zaś pozostałych dziesięć: 1. Rewizja dóbr klasztoru 3 lutego 1615, 2. Rewizja dóbr klasztoru 17 czerwca 1624, 3. Rewizja dóbr klasztoru 1627 roku, 4. Rewizja dóbr klasztoru 31 października 1631, 5. Rewizja dóbr klasztoru 1667 roku, 6. Melioracja w budynkach klasztoru i w folwarkach 1667–1670, 7. Melioracja w budynkach klasztornych i wsiach 1670–1673, 8. Melioracja w budynkach klasztornych i osadach 1673–1676, 9. Melioracja w budynkach klasztornych i wsiach 1682 roku, 10. Rewizja przy odbieraniu folwarków 1685 roku, pomieszczonych zostało w wspominanej wyżej rękopiśmiennej „Księdze wszystkich spraw konwentu... 1609”.

Edycja, w odróżnieniu od klasycznych wydawnictw źródłowych tego typu, została poprzedzona obszernym, ponad sześćdziesięciostronicowym „Wstępem”. Obejmuje on następujące zagadnienia:

1. Fundacja klasztoru klarysek i rozwój uposażenia
2. Inwentarze na tle spuścizny rękopiśmiennej konwentu gnieźnieńskiego zachowanej w AAG
3. Charakterystyka i okoliczności powstania inwentarzy dóbr klarysek
4. Wartość gnieźnieńskich źródeł
5. Zasady edycji.

Publikacja zawiera także autorskie zestawienie przełożonych klasztoru (Lista księń), które zarządzały wspólnotą w okresie od końca XVI do przełomu XVII i XVIII wieku, czyli okresie, który obejmuje przygotowane źródła. Przy jej tworzeniu wykorzystano wszystkie dostępne w AAG archiwalia odnoszące się do dziejów konwentu, w tym przejrany karta po karcie zbiór akt luźnych (Archiwum Kapituły Metropolitalnej – Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy O, sygn. 14–52), składający się z ok. 4000 kart. Tak szeroka kwerenda pozwoliła na korektę oraz poczynienie

nowych ustaleń faktograficznych w biografiach księń, które przed laty opracowała wspomniana M. Borkowska.

Materiał inwentarzowy zawiera nieocenione dane do badań gospodarczych, tym bardziej istotne, że ponad połowa z dokumentów dotyczy okresu po potopie szwedzkim. Informacje o dobrach ziemskich klarysek i ich poddanych w majątkach, ale także budynkach w klauzurze w samym Gnieźnie i folwarkach oraz w wsiach klasztoru umożliwiają oszacowanie skali zniszczeń po katastrofie potopu w konkretnym czasie i na konkretnym terenie. Równie cenne dane zawierają inwentarze z lat osiemdziesiątych XVII w. ukazujące powolny proces wychodzenia z kryzysu gospodarczego i finansowego mieszkańek klasztoru oraz ich poddanych.

Wartość inwentarzy dóbr, podkreślana od dekad przez badaczy gospodarki, w przypadku źródeł konwentu klarysek zyskuje szczególne znaczenie na tle nielicznych, wydanych drukiem inwentarzy żeńskich i męskich klasztorów Rzeczypospolitej oraz ich majątności z XVI i XVII stulecia. Niewątpliwie gnieźnieńskie źródła wyróżnia bogactwo treści i szczegóły opisu. Cenne dane pozwalają na rozpoznanie kwestii gospodarczych i ekonomicznych – m.in. zrekonstruowanie i usystematyzowanie wiedzy na temat świadczeń na rzecz pana feudalnego (klasztoru), stanu zaludnienia oraz struktury społecznej w dobrach klarysek, wielkości hodowli i upraw, a także systemu zarządzania dobrami, w tym folwarkami. Wyżej wymienione, klasyczne zagadnienia rozpoznawane w oparciu o analizę tego typu źródeł, to zaledwie część wartości tych źródeł. Inwentarze klarysek zawierają bowiem różnorodny zestaw informacji ekstraordynaryjnych, niespotykanych w tym typie archiwaliów. Odnoszą się one do realiów życia oraz funkcjonowania konwentu w Gnieźnie, rodziny klasztornej, a także egzystencji poddanych w dobrach wiejskich i miejskich w końcu XVI w. i XVII stuleciu. Znaleźć w nich można opisy geograficzne majątności zawierające także ocenę żyzności gleb, potencjału łownego stawów, jezior czy nawet mniejszych cieków wodnych (np. bajorek). Równie cenne są relacje o stosunkach społecznych zakonnice-poddani oraz konfliktach wewnątrz różnych kategorii i grup poddanych klasztoru. Jako przykłady powyższych, cennych, niestandardowych obserwacji można wskazać następujące obserwacje: „Jest jeziorko pod browarem, w którym znajdują karaski maluśkie, a insze ryby zdychają dla plugastwa, które się tam zbiega”; „Ogród jest jeden, ale choć naprawiają, nic się nie chce na nim rodzić. Stawu ani jeziora, ani sadzawki żadny nie masz, tylko błota, które czasem wysychają. Bywają jednak w nich karaski drobiuchne i piskorze”; „Jakośmy zrozumieli, że niepożyteczny ten szołtys, a to dlatego, że się chronieł przez dwie lecie”; „Prosi, żeby nie wyrzucać cudzego zboża, kiedy przyjadą z klasztornem

słodem, ale żeby przedtym dano znać”; „Szkoly nie mają. Ksiądz pleban nie chce budować, choć powinien. A bakałarz z dziećmi mieszka w domku organiscinem, który domek wytrykuszowie kościelnym kosztem, mieszczanie zbudowali dla organisty”.

Rewizje z XVII stulecia potwierdzają model kontroli zwierzchników zakonnych – władz prowincji polskiej franciszkanów nad klasztorem Ubogich Panien w Gnieźnie. Wizytacji majątków i folwarków dokonywali oddelegowani z polecenia ministra prowincji zakonnicy lub rzadziej sami ministrowie.

Zasób informacji gnieźnieńskich rewizji przewyższa zatem wartość inwentarzy dóbr innych klasztorów, majątności świeckich czy kościelnych pisanych najczęściej przez zawodowych lustratorów, chcących pozyskać jednolite informacje głównie w celach ekonomiczno-podatkowych. Klasztorne, a szczególnie klarysek, były pisane mniej schematycznie, z dużą dbałością o szczegóły, z mniejszą i nie tak profesjonalną fachowością „ekonomiczną”. Wpływ na to miał niewątpliwie fakt, iż ich autorami byli zakonnicy – franciszkanie oddelegowani przez władze prowincji do wizytacji konwentu.

Wszystkie te zalety i właściwości prezentowanych źródeł pozwalają na nowe spojrzenie na problematykę funkcjonowania klasztoru w społeczeństwie i gospodarce Rzeczypospolitej doby staropolskiej.

W edycji zastosowano podwójny system przypisów – rzeczowych (merytorycznych), objaśniających osoby i pojęcia oraz – edytorskich odnoszących się do prezentowanych źródeł. Praca zawiera, oprócz wspomnianego Wstępu i Listy księć, streszczenie w j. angielskim, bibliografię, spis ilustracji oraz dwa indeksy: nazw osobowych i nazw miejscowych.

Publikację książkową poprzedziła seria artykułów dotyczących klasztoru klarysek w Gnieźnie w XVI-XIX stuleciu, prezentująca różnorodne zagadnienia od organizacji życia wspólnoty, kwestie zarządzania, kontroli oraz zwierzchnictwa nad zakonnicami, po problematykę gospodarczą. Badania archiwalne i analiza unikatowych źródeł, których efektem są poniżej omówione artykuły wchodzące w skład osiągnięcia, pozwoliły przedstawić sposób funkcjonowania klauzurowej wspólnoty, podstawy gospodarczego bytu, organizację życia wewnętrznego (od momentu wstąpienia w mury klasztoru po śmierć), kontakty konwentu z światem zewnętrznym, w tym franciszkanami oraz władzą i osobami świeckimi.

Powyższa problematyka w zestawieniu z danymi gospodarczymi, ale także informacjami z zakresu historii społecznej i obyczajów, znajdującymi się w prezentowanej edycji inwentarzy buduje interesujący, pełniejszy niż wyłaniający się z dotychczasowego stanu badań, obraz

realiów egzystencji w klawiurowej wspólnocie na tle dziejów Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej.

Wszystkie publikacje będące przedmiotem osiągnięcia badawczego wskazują na oddziaływanie procesów makrohistorycznych na realia życia zakonnic gnieźnieńskich i poddanych w ich dobrach. Takie ujęcie zagadnienia funkcjonowania klasztoru w przestrzeni społecznej daje możliwości prowadzenia badań porównawczych na temat miejsca, roli i znaczenia klasztorów w dziejach Rzeczypospolitej epoki nowożytnej.

ARTYKUŁY POWIĄZANE TEMATYCZNIE Z MONOGRAFIĄ ŹRÓDŁOWĄ:

1. "Pamięć obłóczyn kożdy probantki". *Ceremonia obłóczyn w świetle rękopisu.*

Modus suscipiendi novitias ad habitum S. Clarae z 1600 r. z klasztoru klarysek gnieźnieńskich, „Hereditas Monasteriorum”, 2013, vol. 2, s. 179-194.

Dokonałam analizy ceremonii wstępowania do klasztoru – obłóczyn, odtwarzając poszczególne fazy uroczystości mającej charakter publiczny, w przeciwieństwie do ślubów profesji składanych już po roku nowicjatu w klawiurze. Starłam się wskazać podobieństwa i różnice do ceremonii obłóczyn w klasztorach innych reguł. Uroczystość ta po raz pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu została tak szczegółowo omówiona.

2. „Zając, dwa złote na pieprz i kary za gry hazardowe. Dwa przywileje klarysek dla miasta Kostrzyna z 1477 i 1615 r., [w:] *Ecclesia Regnum Fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane profesor Marii Koczerskiej*, red. S. Gawlas i in., Warszawa, 2014, s. 138-149.

Zaprezentowałam dwa przywileje konwentu dla Kostrzyna - z końca XV i początku XVII stulecia wciągnięte do „Księgi wszystkich spraw konwentu gnieźnieńskiego [...] 1609” , wskazując na różnice oraz zmiany w wymiarze i rodzaju świadczeń, także zobowiązań zarówno poddanych – mieszczan, jak i klasztoru jako pana feudalnego na rzecz poddanych. Konwent w roku 1477 zobowiązywał się m.in. do przekazywania pieniędzy „na budowanie i poprawę ratusza i bruków”. Przywilej z roku 1615 był mniej korzystny dla miejskiej wspólnoty, a to z dwóch przyczyn: utracenia poprzednich wolności z powodu targnięcia się na dawne prawa, czyli buntu mieszczan oraz z powodu celu, jaki przyświecał ksieni Dorocie Bromirskiej, która zarządzała coraz liczniejszą grupą klarysek: chodziło o pomnożenie „prowentów i dochodów” klasztoru, by „[...] uczciwie i przystojnie pożywienie i odzienie nam i siostrom naszym opatrzyć”. Klaryski podniosły czynsze oraz wysokość wymiaru pobieranych naturaliiów, m.in. na 60 kop jaj (z 30 w roku 1477) oddawanych przez poddanych na Niedzielę Kwietną, przed Wielkanocą. Ponadto furmani mający własne konie mieli wozić dachówkę wyprodukowaną przez zdunów kostrzyńskich do klasztoru, co świadczy o intensyfikacji inwestycji budowlanych w klasztorze po kolejnym pożarze miasta w 1613 r. Natomiast siostry zrezygnowały z łożenia na utrzymanie infrastruktury w miasteczku stanowiącym ich własność, w tym bruków.

3. „Źródła do poznania gospodarki w dobrach wiejskich klarysek gnieźnieńskich od końca XVI do schyłku XVII stulecia”, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2017, R. LXV, nr 4, s. 447-460.

Omówiłam szczegółowo zachowane w AAG źródła oświetlające sferę gospodarczo-ekonomiczną klasztoru: rachunki, inwentarze, rozliczenia z urzędnikami, w końcu dokumenty znajdujące się w zespole Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy O sygn. 14–52 (oryginały, kopie poświadczane i wyciągi sądowe). Wskazałam możliwości badawcze, zwracając uwagę na ciągłość zachowanej dokumentacji rachunkowej. Umożliwia ona śledzenie kondycji finansowej wspólnoty (poprzez analizę wydatków oraz bilansowanie tychże z dochodami) od połowy XVII w. praktycznie do końca XVIII stulecia, z niewielkimi lukami, dzięki zachowanym manuskryptom rachunkowym zestawiającym w jednym kodeksie, dla tego samego okresu (zazwyczaj kilkunastu aż po 30 lat) ekspensa i percepta.

4. „Wolno będzie Żydom mieć okna szklane, w tych domach jednak żeby nieotworzyste...” O współistnieniu konwentu klarysek z gminą żydowską w Gnieźnie w XVI–XVII wieku”, [w:] *Cum gratia et amicitia. Studia z dziejów osadnictwa dedykowane Pani Profesor Marcie Młynarskiej-Kaletynowej z okazji 65-lecia działalności naukowej*, red. D. Adamska, K. Chrzan, A. Pankiewicz, Wrocław, 2017, s. 313-326.

Ukazałam fragment mikrohistorii nowożytnego miasta na podstawie dokumentów opisujących relacje klarysek z miejscową wspólnotą żydowską. Bliskość egzystencji obydwu grup religijnych, ulokowanych na stosunkowo niewielkim obszarze w obrębie lokowanego miasta była powodem konfliktów, które ciągnęły się dekadami. Wykazała to szczegółowa analiza w zespole Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy O, sygn. 14–52, w którym jeden z wyodrębnionych przez pracowników AAG zespołów zatytułowany został: „Stosunki z Żydami gnieźnieńskimi 1534–1786”. Zawiera on 63 jednostki dotyczące nieznanych wątków z dziejów klasztoru klarysek – ich relacji z gnieźnieńską gminą żydowską, o losach której w średniowieczu i wczesnej nowożytności niewiele wiadomo. W spór klarysek z gminą angażowały się nie tylko władze miejsce, ale i komisarze królewscy, a także sami władcy: Zygmunt III Waza. Kulminacja sporów przypadła na okres początku XVII stulecia, w czasie odbudowy miasta po wielkim pożarze z roku 1613. Żydzi stawiali domy na terenie częściowo należącym do klasztoru, w jego pobliżu, bez zgody konwentu, choć wcześniej budowali się „podle muru klasztornego na gruncie klasztornym za zgodą dawnych księży”. W roku 1615 doszło do ugody między stronami, którą zaakceptował również przełożony klasztoru franciszkanów w Gnieźnie. Stosunki klarysek z gminą żydowską charakteryzowały się amplitudą emocji i różnorodnych działań. Świadczy o tym dokument z kolejnego stulecia – w drugiej dekadzie XVIII w. starsi synagogi w Gnieźnie potwierdzili w dniu św. Jana (24 czerwca) 1718 roku, że pożyczili od klaryski Kunegundy Kowalskiej 300 złotych na potrzeby synagogi i zobowiązali się do płacenia prowizji – 10 złotych rocznie oraz zwrotu całej sumy tejże zakonnicy, zaś po jej śmierci – prawowitym sukcesorom.

5. “Documents of the Polish Kings Issued for the Monastery of the Poor Clares in Gniezno (16th–18th centuries). Kings as the Protectors of the Convent”, [w:] *Orden und*

Stadt, Orden und ihre Wohltäter. Monastica Historia Band 4, J. M. Havlík, J. Hlaváčková, K. Kollermann (Hgg.), St. Pölten–Praha 2019, s. 468-483.

Zaprezentowałam 23 oryginalne dokumenty papierowe ośmiu polskich królów wydane dla klasztoru gnieźnieńskiego, zachowane w zespole Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy O, sygn. 14–52 w kilkudziesięciu różnych wydzielonych jednostkach. Najstarszy to przywilej Zygmunta Starego z roku 1546 (potwierdza akt królewski z 1512 r., który uległ zniszczeniu podczas pożaru miasta z roku 1513), a ostatni to wola Stanisława Augusta Poniatowskiego z 1779 r. To przede wszystkim potwierdzenia praw i wolności nadanych klaryskom przez książąt i królów w epoce średniowiecza. Dokumenty poświadczane zostały różnymi rodzajami pieczęci królewskich odcisniętych w czerwonym wosku oraz własnoręcznymi podpisami władców lub pracowników kancelarii. Przywileje królewskie analizowałam na tle praktyki kancelaryjnej w Polsce XVI–XVIII wieku. Zakonnice zabiegały u kolejnych władców o potwierdzenie posiadanych przywilejów, ale zwracały się również w sprawach bieżących, np. zwolnień podatkowych. Najwięcej łask potwierdził i przyznał klaryskom Zygmunt III Waza – siedem dokumentów oraz jego syn Władysław IV – sześć.

6. „Źródła rękopiśmienne klasztoru klarysek gnieźnieńskich w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. Stan wiedzy, prezentacja spuścizny i możliwości badawcze”, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2019, t. 112, s. 317-336.

Przedstawiłam spuściznę archiwalną konwentu klarysek w Gnieźnie przechowywaną w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, dzieląc zbiory tematycznie (w AAG znajdują się one w kilku zespołach i działach) na: prawno-normatywne, czyli reguły i konstytucje (dwa), księgi liturgiczne (pięć, w tym ceremoniał obłóczyn), rachunkowo-gospodarcze (inwentarz dóbr i należności z 1593 r., dziesięć kodeksów expensów i/lub perceptów, dziewięć jednostek–poszytów z drugiej połowy XVIII w. oraz cenny rękopis „Księgi wszystkich spraw konwentu gnieźnieńskiego 1609” oraz dwa manuskrypty dotyczące losów konwentu (akta kasaty i „Processus in Causa Canonisationis Jolendae 1776”) znajdujące się w Archiwum Konsystorza Generalnego. Ponadto wyselekcjonowałam z zespołu Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy O, sygn. 14–52 oryginalne pergaminowe dyplomy (3) i dokumenty papierowe z XVI–XVIII w. (158), których wystawcą był klasztor. W konkluzji podkreślono, że analiza każdego z zachowanych manuskryptów pozwoli w przyszłości na poszerzanie wiedzy nie tylko na temat wspólnoty gnieźnieńskiej (studia nad gospodarką, kulturą materialną, organizacją wewnętrzną, prozopografią), ale i sposobu funkcjonowania klasztorów w realiach Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.

7. „Źródła dochodów klasztoru klarysek w Gnieźnie pod koniec XVI wieku na podstawie rękopisu „Registrum 1593”, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2020, R. LXVIII, nr 2, s. 171-186.

Poddałam analizie najstarszy z zachowanych w AAG inwentarzy dóbr wiejskich i miejskich klasztoru – rejestr poddanych i przychodów z roku 1593. Jego spisanie było zapewne pokłosiem wizyty komisarza franciszkańskiego, późniejszego ministra prowincji, który pozostawił w klasztorze konstytucje ułożone w duchu posoborowego prawa (Trydent) i wytycznych konstytucji zakonnych zatwierdzonych na kapitule generalnej franciszkańskiej w Florencji. Wskazałam na zbieżność metod kontroli zakonnej franciszkanów z wzorcami

cysterskimi. Pod nazwą każdej wsi umieszczono informację o liczbie sołtysów i kmieci, następnie wymieniono poddanych z imienia lub przezwiska, podając przy każdym stawkę czynszu pieniężnego, następnie odnotowano świadczenia w naturaliach w końcu w powinnościach na rzecz pana feudalnego — konwentu. Odnotowano zabudowę w folwarkach klasztornych, choć nie wpisano danych pozwalających oszacować dochodowość. Zestawiono przychody klarysek z dwóch miast — Kostrzyna (który był ich własnością od 1298 r.) i Gniezna (jatki mięsne, targowe). Obraz gospodarki klasztornej wyłaniający się z najstarszego rejestru dóbr i poddanych, choć pozbawiony wielu kategorii informacji stricte ekonomicznych, wskazuje na dobry stan majątków konwentu i ich poddanych. Skala dochodów i produkcji jest zupełnie inna niż w przypadku klasztorów cysterskich czy też latyfundiów biskupów lub kapituł w XVI stuleciu. Gospodarkę w dobrach klarysek można, przy zachowaniu ostrożności, określić jako autarkiczną — produkcja przeznaczana była na potrzeby własne: na utrzymanie zakonnic i rodziny klasztornej. Jedynie rozmiar hodowli owiec może wskazywać na czerpanie zysków z tej gałęzi gospodarki, która rozwijała się dość prężnie w Wielkopolsce.

8. „Dokumenty i dyplomy klasztoru klarysek w Gnieźnie. Sposoby uwierzytelniania dokumentów w praktyce kancelaryjnej konwentu św. Klary. Inwentarz”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 115, 2021, s. 359-418.

Zaprezentowałam i przeanalizowałam pod względem formalnym i tematycznym dokumenty papierowe oraz dyplomy pergaminowe, których wystawcą był klasztor gnieźnieński pod kątem praktyki kancelaryjnej. Przedmiotem zainteresowania była treść, kategoria prawna akt, sposób uwierzytelniania, w końcu kwestie piśmienności samych zakonnic. Kwerendą objęto dyplomy pergaminowe z zbioru Dyplomy Gnieźnieńskie oraz dokumenty pomieszczone w zespole Klaryski Gniezno A. Cap. dz. Luzy, sygn. O 14-52) składającym się z ponad 2500 jednostek i 4000 kart. Wyselekcjonowano 161 oryginałów, w tym 3 dyplomy pergaminowe. Wszystkie zostały umieszczone w Aneksie do artykułu. Dokumenty były uwierzytelniane podpisami i/lub odbiciem tłoka pieczętnego przez papier lub na papierze. Zachowały się dwa typy — jeden o kształcie ostroowalnym, wskazujący na średniowieczną proveniencję, analogiczny do znanych z publikacji tłoków pieczętnych innych klasztorów żeńskich, m.in. klarysek w Skale i Krakowie. Drugi typ to tłok okrągły, który zaczął być stosowany na dokumentach wspólnoty od drugiej dekady XVIII stulecia. Językiem dominującym dokumentów papierowych i pergaminów był polski, ponadto pojedyncze sporządzone zostały po łacinie — głównie listy do osób duchownych, rzadziej świeckich. Wyróżniłam osiem rzeczowych kategorii akt: kontrakty, które stanowią największą część zbioru — 77, ugody — 25, nadania — 16, listy — 11, potwierdzenia — 8, poświadczenia — 7, zezwolenia — 7 oraz inne — 10. Zostały one uwierzytelnione przez 31 księń oraz zakonnice profesowane. Jak wynika z analizy duktów pisma, dwie przełożone z XVII stulecia przygotowały pojedyncze akta własnoręcznie. Natomiast z kolejnego stulecia pochodzi siedem takich przykładów, w XIX w. — jeden. W wieku XVIII dokumenty wystawiała też siostra sprawująca urząd sekretarki, a w jednym przypadku dukt pisma wskazuje na szeregową zakonnicę (1762). Na najwcześniejszych aktach pojawił się podpis księni, jej zastępczyni, czyli wikarii i czasami jednej z sióstr z grona profesek, zapewne konsyliarki (stanowiły ciało doradcze księni). W każdym kolejnym stuleciu zwiększała się liczba podpisów, choć widać, że nie zawsze były to ręce wyrobione pisarsko. Maksymalnie odnotowano 15 podpisów na dokumencie z XVIII w. Do lat czterdziestych XVII wieku siostry używały imion świeckich podpisując się na aktach, w następnych dekadach praktycznie tylko zakonnych, nadawanych przy uroczystości obłóczyn (wstąpienia za klauzurę). Niektóre dokumenty zatwierdzali przełożeni zakonnicy —

ministrowie prowincji, lub ich pełnomocnicy (często franciszkanie z Gniezna). Podpisy składały też osoby świeckie, jeśli ich dotyczyła umowa np. w sprawie dzierżawy dóbr klasztornych.

9. „Pochówki klarysek w Gnieźnie (XIV–XVIII w.) w świetle rękopisu „Księgi wszystkich spraw konwentu gnieźnieńskiego zakonu Ś. Klary [...] 1609“, [w:] *Epigraphica & Sepulcralia*. 20. *Fórum epigrafických a sepulkrálních studií*, ed. J. Roháček, Praha 2022, s. 251–270.

Na podstawie wpisów do dwóch Katalogu zmarłych klarysek (z lat 1567–1756 oraz 1756–1840) obejmujących okres od drugiej połowy XVI w. do roku 1840 zamieszczonych w rękopisie „Księgi wszystkich spraw konwentu gnieźnieńskiego [...] 1609” pozyskano cenne informacje, nieznane z literatury przedmiotu, na temat miejsc pochówków sióstr – z XVII wieku o 11 klaryskach, z XVIII w. o 31 siostrach. Klaryski grzebano w różnych częściach dolnej kaplicy ich kościoła, pod posadzką - najczęściej w okolicy grobu księżnej Jolenty, siostry Kingi (założycielki konwentu w Starym Sączu), która była inicjatorką fundacji gnieźnieńskiej i pierwszą zakonnicą w tej wspólnoty. Chowano siostry także pod ścianami kaplicy dolnej, przy kracie przez którą siostry przyjmowały komunie świętą, a nawet przy schodach prowadzących do górnego oratorium, a także na zewnątrz kościoła, na klauzurowym cmentarzu. W połowie XVIII stulecia, jak wynika z zapisu umieszczonego w kodeksie, doszło do uporządkowania miejsc pochówków i grobów zarówno sióstr, jak i franciszkanów (m.in. w krypcie pod prezbiterium głównego ołtarza kościoła). Przyczyniła się do tego ksieni Krystyna Lubońska, która w 1747 r. pod kaplicą sióstr rozkazała uczynić wspólny grobowiec i jako pierwsza została w nim złożona. Wszystkie późniejsze pochówki klarysek miały miejsce właśnie w krypcie, pod kościołem, „w grobie siostrzeńskim” lub na przylegającym do świątyni, klauzurowym cmentarzu.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

Jednym z zagadnień, któremu poświęciłam szczególnie wiele uwagi, kwerend, badań i studiów jest problematyka konsumpcji, kultury kulinarnej, organizacji wyżywienia w klasztorach na tle ówczesnych norm i wzorców żywieniowych.

W pracach niżej wyszczególnionych starałam się przedstawić na podstawie pozyskanych źródeł, przede wszystkim w archiwach klasztornych, strukturę wydatków na konsumpcję w poszczególnych konwentach, listę kupowanych bądź pozyskiwanych inną drogą (np. dary) produktów żywnościowych, zwyczaje konsumpcyjne. Zestawiałam praktykę, w tym tę dotyczącą kwestii organizacji spożywania posiłków – z teorią, tj. zaleceniami reguł, konstytucji zakonnych, wskazaniami wizytatorów i prawem kościelnym. Tej tematyki dotyczyły szczególnie artykuły analizujące wskazania i zalecenia biskupów krakowskich, którzy na mocy uchwał soboru w Trydencie objęli nie tylko duchowy, ale i faktyczny zarząd nad żeńskimi klasztorami w swoich diecezjach. Najważniejszą postacią tego procesu był kardynał Jerzy Radziwiłł, biskup

krakowski, który z determinacją i konsekwencją wizytował klasztory, szczególnie żeńskie. Jego następcy realizowali podobny model nadzoru nad żeńskimi wspólnotami, choć czynili to - osobiście z coraz mniejszą częstotliwością. Niemniej wizytacje i reformacje biskupów bądź ich pełnomocników przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie oraz w archiwach klasztornych (oryginały i odpisy) są znakomitymi źródłami do poznania realiów życia w konwentach w wielu aspektach, w tym także w sferze organizacji konsumpcji i codziennego wyżywienia. Zaprezentowałam tę problematykę w artykule „*Dla prędszego wydawania obiadu...*”. *Rozporządzenia wizytatorów dotyczące stołu i posiłków w klasztorach żeńskich diecezji krakowskiej z końca XVI – połowy XVII wieku*. Natomiast najstarsze zachowane rachunki – wydatki, klarysek sądeckich z lat 1602-1604 przechowywane w archiwum klasztoru w Starym Sączu stały się podstawą rozważań o poziomie egzystencji, w tym konsumpcji nie tylko samych zakonnic, ale i rodziny klasztornej oraz organizacji życia wspólnoty na progu epoki nowożytnej (*Rachunki klasztorne jako źródło do poznania realiów życia klasztornego. Najstarsza księga rachunkowa klarysek ze Starego Sącza*). Interesowały mnie również praktyki i normy żywieniowe w klasztorach na tle wzorców konsumpcyjnych epoki.

Wszystkie podniesione wyżej kwestie i problemy znalazły wyraz w dokładnej analizie nie tylko organizacji „stołu”, ale przede wszystkim codziennego i świątecznego menu bernardynek krakowskich w drugiej połowie XVIII w. Badania szczegółowe umożliwiły zachowane źródła normatywne, ale przede wszystkim unikatowe w skali europejskiej źródło rejestrujące roczne posiłki w tymże konwencie z lat 1765-1766, zamieszczone w najstarszej zachowanej, kompletnej księdze rachunkowej powstającej w latach 1762-1766. Zapisy menu prowadzone były ręką jednej z sióstr przez ponad rok – od 9 listopada 1765 do 15 listopada 1766 r. Trzy artykuły (jeden w druku), w tym 50-stronnicowe studium, ukazały strukturę głównego posiłku dnia – obiadu oraz wieczornego - kolacji. Analiza produktów i potraw jedzonych przez siostry została zaprezentowana w perspektywie dziedzictwa kulinarnego Rzeczypospolitej drugiej połowy XVIII w. i na tle europejskim, Zakonne prawo, normy oraz konstytucje były wytycznymi i podstawą przygotowywania posiłków oraz komponowania jadłospisu klasztornego. Siostry przestrzegały postów kościelnych i zakonnych. Zestaw potraw i produktów spożywanych przez bernardynki podczas głównego posiłku dnia został zaprezentowany w tabelach. W poście ze stołu konwenckiego znikwały porcje mięsne, a główne dania obiadowe stanowiły ryby. Widać korelację zakupów dziennych (zapisywanych w tymże rękopisie rachunkowym) z menu obiadowym. Zaobserwować można znaczną obfitość i różnorodność potraw w dni świąteczne, także na kolacje, a więc w: Boże Narodzenie i Wielkanoc, ponadto w święta kalendarza

kościelnego, w tym święta maryjne oraz w dni patronów zakonu franciszkańskiego, a także niedziele niepostne. Różnorodność potraw, także tych podawanych w okresie postnym, stanowi jeden z wyznaczników kultury kulinarnej bernardynek. Wydaje się, że jadłospis sióstr jest odbiciem preferencji i mód żywieniowych, ale też smakowych wyższych warstw społeczeństwa tego okresu. Świadczą o tym dobre gatunki mięsa (brak m.in. flaków i słoniny), cenione gatunki ryb (karpie, szczupaki, wyzina oraz raki), a także importowane produkty, cenione wówczas na stołach magnackich i szlacheckich: rodzynki, ryż, cukier, owoce: limonki i cytryny, warzywa i dodatki: oliwki, kapary, w końcu przyprawy: szafran, imbir, a także wkraczająca na „salony” kawa. Brak zbożowych owsianek jadanych przez pospólstwo, obecność różnych rodzajów pieczywa, w tym chleba białego czy grzanek oraz słodkości – strucle, kołacz, pierniczki, na które przepisy znajdowały się m.in. już w XVII-wiecznym zbiorze przepisów kuchmistrzowej dworu królewskiego Zygmunta III, czy księdze kuchmistrzowskiej Stanisława Czernieckiego z 1682 r., dają świadectwo wysokiego poziomu konsumpcji w konwencie bernardynek.

Artykuły poruszające problematykę konsumpcji i kultury kulinarnej w klasztorach, niewliczające się do osiągnięcia naukowego pt. „Klasztor klarysek w Gnieźnie w epoce nowożytnej: organizacja, gospodarka, realia egzystencji”, to:

1. Rachunki klasztorne jako źródło do poznania realiów życia klasztornego. Najstarsza księga rachunkowa klarysek ze Starego Sącza, [w:] *Realia życia codziennego w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, red. A. Barciak, Katowice 2011, s. 197-220.

2. O pożywieniu zakonnic w średniowieczu i wczesnej epoce nowożytnej. Problematyka, źródła, możliwości badawcze, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2014, LXII nr 1, s. 3-18.

3. „Dla prędszego wydawania obiadu...”. Rozporządzenia wizytatorów dotyczące stołu i posiłków w klasztorach żeńskich diecezji krakowskiej z końca XVI–połowy XVII wieku, [w:] *Rzeczy i ludzie. Kultura materialna w późnym średniowieczu i w okresie nowożytnym. Studia dedykowane Marii Dąbrowskiej*, red. M. Bis, W. Bis, Warszawa 2014, s. 241-266.

4. „Baranek pieczony nadziewany, buraki, po sztuce kołacza”. Święteczne obiady bernardynek krakowskich w drugiej połowie XVIII wieku, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LXIX nr 3, s. 361-371.

5. Przy stole bernardynek krakowskich. Menu obiadowe w świetle unikatowego rękopisu z drugiej połowy XVIII w. Przyczynek do badań nad dziedzictwem kulinarnym Rzeczypospolitej, „Res Historica”, t. 57, 2024, s. 1005-1051.

6. „Na kolacyjej bułki białego chleba przy obiedzie się daje”. Wieczorny posiłek w konwencie bernardynek krakowskich – klasztorne zwyczaje i praktyki żywieniowe w drugiej połowie XVIII stulecia, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2025, R. LXI nr 1 (w druku)¹.

W okresie po uzyskaniu doktoratu prowadziłam także kwerendy w innych archiwach kościelnych, państwowych oraz zakonnych, w tym żeńskich wspólnot klauzurowych. Praca w archiwach zakonnych jest żmudna (niejednokrotnie brak katalogów) i obarczona ryzykiem nieotrzymania dokumentacji oraz odmowy dalszego korzystania ze źródeł bez podania racjonalnych powodów. Mimo to plon poszukiwań okazał się nadzwyczaj bogaty i pozwolił na pozyskanie unikatowych źródeł, co w efekcie umożliwiło powstanie następujących artykułów podejmujących różnorodne zagadnienia badawcze: organizacji życia w klasztorach, kultury materialnej, realiów życia za klauzurą, duchowości, gospodarki, kontaktów z światem świeckim. W znaczący sposób poszerzyły one stan wiedzy na temat życia monastycznego, przede wszystkim żeńskich, (ale nie tylko), w średniowiecznej Polsce, a przede wszystkim Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej. Wszystkie artykuły powstawały w oparciu o analizę pozyskanych w trakcie kwerend istotnych źródeł prezentowanych na tle ustaleń literatury polskiej i zagranicznej. Zapoznanie z zagraniczną literaturą przedmiotu umożliwiały mi wyjazdy stypendialne do Włoch (przed doktoratem) oraz studyjne do Republiki Czeskiej i na Słowację (przed i po doktoracie), dzięki funkcjonującemu przed laty programowi wymiany naukowej między narodowymi akademiami. Kwerenda w zbiorach watykańskich, a także czeskich i słowackich dostarczyła również cennych źródeł zakonnych, które stały się punktem wyjścia a także tłem porównawczym do badań nad polskimi wspólnotami, tym bardziej cennymi, iż do 1517 r. – w przypadku klarysek i franciszkanów istniały silne związki organizacyjne między placówkami na tych terytoriach – funkcjonowała bowiem prowincja czesko-polska utworzona w XIII stuleciu.

Publikacje przygotowane na podstawie analizy różnorodnych źródeł klasztornych ukazały się w czasopismach ERIH oraz zbiorowych monografiach naukowych.

Artykuły w czasopismach:

¹ Decyzja redakcji 2025-03-19 08:33 Szanowna Pani, podjęliśmy decyzję w sprawie tekstu „Na kolacyjej bułki białego chleba przy obiedzie się daje. Wieczorny posiłek w konwencie bernardynek krakowskich – klasztorne zwyczaje i praktyki żywieniowe w drugiej połowie XVIII stulecia.”, zgłoszonego do czasopisma "Kwartalnik Historii Kultury Materialnej". Decyzja redakcji: Akceptacja zgłoszonego tekstu.

1. *Długość życia zakonnic w świetle źródeł średniowiecznych i nowożytnych: ograniczenia, możliwości i propozycje badawcze*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2010, R. LVIII, nr 1, s. 17-34.

2. *Droga do domu Pana. Śmierć i pogrzeb w zakonie klarysek - teoria i praktyka XIII–XVII w.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2012, R. LX, nr 2, s. 227-247.

3. *Rachunki za pogrzeby siostr norbertanek klasztoru na Zwierzyńcu (XVII–XIX wiek)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2014, R. LXII nr 3, s. 431-440.

4. *Rachunki prepozyta klasztoru św. Ducha de Saxia w Krakowie Macieja Regiomontanusa z lat 1570–1591. Świat ludzi i rzeczy*, „Roczniki Dziejów Gospodarczych i Społecznych”, 2015, 75, s. 191-224.

5. *Klasztor klarysek w Strzelinie – uposażenie, darowizny i dochody. Przyczynek do standardu życia wspólnoty w świetle prawa zakonnego i dokumentów*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 2016, R. LXXI nr 2, s. 20-46.

6. *Wspólnota – memoria – identyfikacja. O tworzeniu tożsamości klasztornej na przykładzie nekrologów księń klarysek w Gnieźnie (XVII–XIX w.)*, „Historia Slavorum Occidentis”, 2025².

Artykuły w monografiach:

1. *Pobożność przedstawicielek rodów panujących Europy Środkowej (XIII po XIV w.). Fenomen popularności franciszkanizmu: inspiracje – modele*, [w:] *Per mulierem... kobieta w dawnej Polsce – w średniowieczu i w dobie staropolskiej*, red. K. Justyniarska-Chojak, S. Konarska-Zimnicka, Warszawa 2012, s. 67-88.

2. *Jak panny zakonne rozliczały się? Księgi rachunkowe jako źródło do badań nad polskimi klasztorami żeńskimi w XVI-XVIII w.*, [w:] *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. Marek Derwich, Wrocław 2013, s. 101-114.

3. *Biskupi krakowscy końca XVI i początku XVII wieku wobec klasztorów żeńskich. Przemiany architektoniczne inspirowane potrydenckim prawem kościelnym i teorią sztuki*, [w:] *Działalność fundacyjna biskupów krakowskich*, red. M. Walczak, t. I, Kraków 2016, s. 325-356.

4. *Vita beatae Kunegundis z Archiwum Klarysek w Starym Sączu. Losy rękopisu, stan zachowania, źródła wiedzy kronikarza o klasztorze Ubogich Pań*, [w:] *Jan Długosz (1415–1480) życie i dzieła*, red. L. Korczak, M.D. Kowalski, P. Węcowski, Kraków 2016, s. 87-101.

² 25 lutego 2025 HSO-00099-2024-02, Szanowna Pani Doktor, Z przyjemnością informujemy, że praca pod tytułem: *Wspólnota – memoria – identyfikacja. O tworzeniu tożsamości klasztornej na przykładzie nekrologów księń klarysek w Gnieźnie (XVII–XIX w.)*, została zaakceptowana do druku w czasopiśmie. Dziękujemy za przesłanie pracy do naszej redakcji. Z poważaniem, Prof. Magdalena Biniś-Szkopek Redaktor Zarządzający „Historia Slavorum Occidentis”.

5. *Endowments and Donations for the Poor Clares' Polish Convents until the Mid-Sixteenth Century. The Example of Strzelin*, [w:] *L'économie des couvents mendiants en Europe centrale: Bohème, Hongrie, Pologne v. 1220–v. 1550*, (ed.) M. M. de Cevins et L. Viallet, Rennes 2018, s. 217-241

6. *Wydatki norbertanek na Zwierzyńcu na pogrzeby i nagrobki w najstarszych rachunkach klasztornych z lat 1662-1679*, [w:] *Georgio Roháček sexagenario oblata. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií. Sborník 21. Mezinárodního zasedání k problematice sepulkrálních památek/The proceedings of the 21th International Session on the Issue of Sepulchral Monuments*, ed. D. Vrána, J. Marešová, J. Chlábec, K. Uhlíková, Praha, 2022, s. 241-253.

7. *Rzeczy drogie (luksusowe?) w rachunkach konwentu norbertanek na Zwierzyńcu pod Krakowem z lat 1662-1679*, [w:] *Rzecz niepospolita. Przedmiot jako symbol statusu, władzy i funkcji*, red. M. Saczyńska-Vercamer, E. Wólkiewicz, Warszawa 2023, s. 143-164.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Od momentu podjęcia badań nad problematykę polskich klasztorów starałam się analizować dane pozyskane z polskich źródeł na tle dziejów monastycyzmu europejskiego. Takie podejście badawcze pozwoliło uzyskać długoterminowe stypendia studyjne do Włoch (Rządu Republiki Włoskiej i Fundacji Jana Pawła II), a także korzystać z programu wymiany naukowej PAN z narodowymi akademiami innych krajów. Dzięki wyjazdom mogłam nie tylko zapoznać się z zagraniczną literaturą przedmiotu, ale i cennymi źródłami podczas pracy w Archiwum i Bibliotece Watykańskiej oraz archiwach w Pradze, Pilźnie, Opawie i Bratysławie.

Stypendia:

1. Trzymiesięczne stypendium naukowe Rządu Republiki Włoskiej - 1999 r.
2. Trzymiesięczne stypendium naukowe Rządu Republiki Włoskiej - 2001 r.
3. Miesięczne stypendium naukowe Fundacji Jana Pawła II - 2002 r.
4. Wyjazdy studyjne do Czech i na Słowacji 2002-2016 (patrz wykaz osiągnięć naukowych pkt 11.1 i 11.2)

Dzięki powyżej zestawionym wyjazdom nawiązałam kontakty naukowe z czeskimi historykami i archeologami, m.in. prof. mgr Haną Pátková Ph.D. (FF Univerzita Karlova Praha),

Doc. Veroniką Čapská Ph. D. (FF Univerzita Karlova Praha), Doc. Heleną Sokupová (FF Univerzita Karlova Praha), PhDr. Kateřiną Tomková Ph.D. (Archeologický Ústav AV ČR), prof. mgr. Martinem Čapským Ph. D.(FF Univerzita Pardubice), šp. doc. PhDr. Jiřím Roháček (Ústav dějin umění AV ČR), PhDr. Janem Zdichynec, Ph.D. FF Univerzita Karlova). Kontakty interdyscyplinarne zaowocowały uczestnictwem w kilku międzynarodowych konferencjach naukowych organizowanych w Czechach. Z doktorem Zdichynecem przygotowuję obecnie projekt i artykuł na temat sytuacji klasztorów w Rzeczypospolitej i Czechach po Soborze Trydenckim.

W 2024 r. otrzymałam **stypendium Fundacji Lanckorońskich** – finansowanie projektu naukowego nr 316. Projekt dotyczył dofinansowania publikacji: *Inwentarze dóbr ziemskich klasztoru klarysek w Gnieźnie (koniec XVI-XVII w.)*.

Aktywnie uczestniczyłam w życiu konferencyjnym i naukowym w Polsce, a także zagranicą.

Brałam udział w ośmiu konferencjach międzynarodowych poza granicami kraju, w tym siedmiu po uzyskaniu stopnia doktora, i trzech krajowych o zasięgu międzynarodowym oraz kilkunastu konferencjach krajowych.

Konferencje międzynarodowe:

1. **Graz 2011 (25-28 VII):** Monastic and Secular Female Communities in Central Europe in the Long Eighteenth Century/Klösterliche und weltliche Frauengemeinschaften in Zentraleuropa im „langen“ 18. Jahrhundert.
2. **Praga 2013 (31 X-1 XI):** Epigraphica et Sepulcralia. 12. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií.
3. **Wrocław 2015 (21-23 V):** La Vie matérielle des couvents mendianten Europe Centrale/ The Material running of the Mendicant Friaries in Central Europe.
4. **Česky Krumlov 2015 (23-24 X):** Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarysek ve středověku v kontextu řádové kultury, zbožnosti a světské moci pozdního středověku a raného novověku.
5. **Telč 2018 (24-26 IX):** Řád a město, řád a jeho mecenáši.
6. **Praga 2021 (2-3 XI, referat wygłoszony on-line):** Epigraphica et Sepulcralia. 20. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií.
7. **Praga 2022 (3-5 XI):** Epigraphica et Sepulcralia. 21. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií.

Plonem udziału w konferencjach międzynarodowych są artykuły niewliczające się do osiągnięcia naukowego pt. „Klasztor klarysek w Gnieźnie w epoce nowożytnej: organizacja, gospodarka, realia egzystencji” :

1. *Stabilisation and Continuity. The Nunnery of the Order of St. Clare in Stary Sącz from the Visitation of Cardinal Jerzy Radziwiłł (1599) to the Reformation of Bishop Kajetan Sołtyk (1763)*, [w:] *Between revival and uncertainty. Monastic and Secular Female Communities in Central Europe in the Long Eighteenth Century/ Zwischen aufbruch und ungewissheit. Klösterliche und weltliche Frauengemeinschaften in Zentraleuropa im „langen“ 18. Jahrhundert*, V. Čapská, E. Forster, J. Ch. Maeraith, Ch. Schneider (eds.), Opava–Graz 2012, s. 97-128.
2. *Ubóstwo – teoria i praktyka. Klasztory klarysek na Śląsku, w Małopolsce oraz w Wielkopolsce w średniowieczu i wczesnej nowożytności*, [w:] *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarysek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, (ed.) D. Rywiková, R. Lavička, Ostrava 2017, s. 43-62.
3. *Endowments and Donations for the Poor Clares' Polish Convents until the Mid-Sixteenth Century. The Example of Strzelin*, [w:] *L'économie des couvents mendiants en Europe centrale: Bohème, Hongrie, Pologne v. 1220-v. 1550*, (ed.) M. M. de Cevins et L. Viallet, Rennes 2018, s. 217-241.
4. *Z badań nad obrzędkiem pogrzebowym klarysek - liturgia i miejsca pochówku w klasztorach na ziemiach polskich w średniowieczu i wczesnej nowożytności*, [w:] *Epigraphica et Sepulcralia. 12. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií*, ed. J. Roháček, Praha, 2015, s. 201-224.
5. *Wydatki norbertanek na Zwierzyńcu na pogrzeby i nagrobki w najstarszych rachunkach klasztornych 1662-1679*, [w:] *Georgio Roháček sexagenario oblata. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií. Sborník 21. Mezinárodního zasedání k problematice sepulkrálních památek/The proceedings of the 21th International Session on the Issue of Sepulchral Monuments*, ed. D. Vrána, J. Marešová, J. Chlíbač, K. Uhlíková, Praha, 2022, s. 241-253.

Publikacje w monografiach zbiorowych pokonferencyjnych dotyczyły nie tylko klasztorów na ziemiach polskich. Wydałam unikatowe źródło z pierwszej połowy XV w. zachowane w Narodnym Archive w Pradze – statuty dla klarysek znojemskich wydane przez ministra prowincji czesko-polskiej, konfrontując nakazy i rozporządzenia z zaleceniami wizytatorów w polskich klasztorach klarysek u schyłku średniowiecza i początku epoki nowożytnej. Konsultowałam edycję źródła z czeskimi specjalistami w tej dziedzinie: prof. PhDr. Haną Pátkovou z Filozofické Fakulty UK Praha i mgr. Janem Hrdiną z Archivum hlavního města Prahy.

Artykuły w monografiach zbiorowych niewliczające się do osiągnięcia naukowego pt. „Klasztor klarysek w Gnieźnie w epoce nowożytnej: organizacja, gospodarka, realia egzystencji”. Por. pełen opis bibliograficzny pozycji 3-7 s. 15 i 16.

1. Statuty klarysek znojmskich z 1436 roku. *Gradacja wykroczeń i kar w świetle reguły oraz wybranych źródeł wydanych dla klasztorów klarysek prowincji czesko-polskiej XV i XVI wieku*, [w:] *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*, red. A. Radziwiński, D. Karczewski, Z. Zyglewski, Toruń 2010, s. 80-104.
2. *XVI-wieczne wizytacje klasztorów Klarysek w Krakowie i w Starym Sączu w świetle kościelnego prawa potrydenckiego i posoborowego nurtu reformacyjnego*, [w:] *Klasztor w Kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Warszawa–Wrocław–Opole, 2010, s. 231-259.
3. *Pobożność przedstawicielek rodów panujących Europy Środkowej (XIII po XIV w.). Fenomen popularności franciszkanizmu: inspiracje – modele*.
4. *Jak panny zakonne rozliczały się? Księgi rachunkowe jako źródło do badań nad polskimi klasztorami żeńskimi w XVI-XVIII w.*
5. *Biskupi krakowscy końca XVI i początku XVII wieku wobec klasztorów żeńskich. Przemiany architektoniczne inspirowane potrydenckim prawem kościelnym i teorią sztuki*.
6. *Vita beatae Kunegundis z Archiwum Klarysek w Starym Sączu. Losy rękopisu, stan zachowania, źródła wiedzy kronikarza o klasztorze Ubogich Pań*.
7. *Rzeczy drogie (luksusowe?) w rachunkach konwentu norbertanek na Zwierzyńcu pod Krakowem z lat 1662-1679*.

Publikowałam również w książkach pamiątkowych, m.in. profesor Anny Rutkowskiej-Płachcińskiej, Profesor Marii Koczerskiej, Profesor Marty Młynarskiej-Kaletynowej. Są to dwa artykuły wliczające się (3 i 4) i dwa (1 i 2) niewliczające się do osiągnięcia naukowego pt. „Klasztor klarysek w Gnieźnie w epoce nowożytnej: organizacja, gospodarka, realia egzystencji”:

1. *Wizytacje klasztoru klarysek w Gnieźnie z lat 1595-1598*, [w:] *O rzeczach minionych. Scripta rerum historicarum Annae Rutkowska-Płachcińska oblata*.
2. *Dla prędszego wydawania obiadu...*” *Rozporządzenia wizytatorów dotyczące stołu i posiłków w klasztorach żeńskich diecezji krakowskiej z końca XVI-połowy XVII wieku*, [w:] *Rzeczy i ludzie. Kultura materialna w późnym średniowieczu i okresie nowożytnym. Studia dedykowane Marii Dąbrowskiej*.
3. *Zając, dwa złote na pieprz i kary za gry hazardowe, Dwa przywileje klarysek dla miasta Kostrzyna z 1477 i 1615 r.*
4. *„Wolno będzie Żydom mieć okna szklane, w tych domach jednak żeby nieotworzyste...” O współistnieniu konwentu klarysek z gminą żydowską w Gnieźnie w XVI-XVII wieku*.

W sumie jestem autorką dwóch monografii, 48 artykułów naukowych (w tym trzech współautorką), dwa w druku oraz kilku artykułów popularno-naukowych, 10 recenzji oraz kilkudziesięciu sprawozdań naukowych.

Pomimo pracy Instytucie IAE Polskiej Akademii Nauk utrzymywałam i utrzymuję kontakty naukowe z Wydziałem (niegdyś Instytutem) Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

1. Regularnie, także przed uzyskaniem doktoratu, wygłaszałam i wygłaszam (2005-2025) wykłady na **seminarium doktorskim mediewistycznym i nowożytnym prof. prof. H. Samsonowicza, A. Mączaka, M. Tymowskiego. A. Wyrobisza (obecnie seminarium im. Prof. Henryka Samsonowicza).**
 2. Wyniki kwerend źródłowych i badań prezentowałam także na **seminarium doktorskim prof. dr hab. Marii Koczerskiej (2000-2010).** Współuczestniczyłam w organizacji jubileuszu prof. dr hab. Marii Koczerskiej w 2014 r. w IH UW.
 3. Udzieliłam konsultacji dla studentki II roku Historii Uniwersytetu Warszawskiego Anny Kaliszewskiej oraz dla doktorantki IH UW i MISH UW mgr Hanny Paulouskajej z Białorusi (2008-2009).
 4. W listopadzie 2024 na zaproszenie doktora Jana Zdichyneca z Ústavu českých dějin (Filozofická Fakulta Univerzity Karlovy) **wygłosiłam wykład w j. czeskim wraz z prezentacją** na magisterskim, specjalistycznym seminarium prowadzonym przez dr. Zdichyneca: **„Církev a náboženství v předmoderní době, specializační seminář (Church and Religion in the Pre-Modern Era, Specialization Seminar)”**. Tytuł wykładu: „Rukopisy z archivu kláštera Premonstrattek ve Zwierzynici u Krakova (Manuscripts from the Archives of the Norbertine convent in Zwierzyniec near Cracow)”.
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.
- ☐ **Brałam aktywny udział w organizacji Jubileuszy IAE PAN – 60. rocznicy w 2013 r., (w tym redakcja książki okolicznościowej) oraz 70. rocznicy w 2023 r., m.in. współautorstwo artykułów w publikacji: Ludzie – miejsca – badania. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w latach 1953-2023).**
 - ☐ **Prowadziłam obydwie gale jubileuszowe – w Pałacu Staszica (2013) oraz na Zamku Królewskim w Warszawie (2023).**

- **Współorganizowałam trzy konferencje naukowe** z cyklu „Funeralia Warszawskie” organizowane przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego (Zespół Historii Kultury Staropolskiej) i IAE PAN (2011, 2014, 2015).
- Byłam członkiem Rady Naukowej IAE PAN w latach 2012-2014.
- Byłam członkiem Komisji ds. wyjazdów zagranicznych IAE PAN (2008-2012).
- Przygotowałam informację prasowa o osiągnięciach IAE PAN w latach 1953-2013 ze szczególnym uwzględnieniem pierwszej dekady XXI w. dla serwisu naukowego Polskiej Agencji Prasowej (2013).
- Jestem autorką kilka artykułów popularno-naukowych, m.in. rysu historycznego dziejów klasztoru klarysek w Starym Sączu w katalogu wydanym przez Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu poświęconym zbiorom zabytków rękopiśmiennych oraz sztuki tegoż konwentu (*Klaryski w Starym Sączu. Dziedzictwo kulturowe św. Kingi*, Nowy Sącz 2013), w magazynie HISTORIA „Sądeczanin” opublikowałam tekst: „Inspiracje i duchowe drogi Kingi, fundatorki klasztoru klarysek w Starym Sączu” (2/2023, s. 15-24).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Nagrody:

1. 2007 – Nagroda Dyrektora IAE PAN za 2007 rok za osiągnięcia naukowe.
2. 2016 – Nagroda Dyrektora IAE PAN za osiągnięcie publikacyjne - 2016 r.: monografia: *„Reguła zakonna jest wozem do nieba. Realia życia w klasztorach klarysek w Małopolsce, Wielkopolsce i na Śląsku*, Warszawa.
3. 2020 – Nagroda Dyrektora IAE PAN za dorobek publikacyjny.
4. 2025 – Nagroda Dyrektora IAE PAN za dorobek publikacyjny.

przed dyktando

5. Roczne stypendium Ministerstwa Edukacji Narodowej na ostatnim roku studiów w IH UW (1996)

Obecnie kontynuuję badania nad poziomem życia w klasztorach, szczególnie żeńskich, dziedzictwem kulinarnym, warunkami bytowymi oraz gospodarką klasztorną w epoce nowożytnej wykorzystując archiwalia kościelne i zakonne (akta luźne, dokumenty i rękopisy: rachunkowe, wizytacje, kroniki). Przygotowuję artykuły i monografię na temat organizacji i zarządzania dobrami oraz gospodarki klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu w XVII-XVIII w. oraz artykuł o hierarchii urzędów w konwentach.